

a momenty z této vleklé aféry konečně zmizely. Věřitelé Německa, jak známo, přejí si dnes jen tolik, aby od něho dostali aspoň náhradu svých vlastních zahraničních závazků, vzniklých z války a Francie zachránila nad to ještě jakýsi příspěvek na umoření vnitřního dluhu z výstavby zpusťoseného území.

Německá vláda zatím polooficiální velké koalice byla současně ohrožena těžkou vnitřní krizí, vyvolanou socialisty pro otázku námořního zbrojení. Byl to ovšem ještě předešlý kabinet pravicový, který vypracoval velký loďní program, poskytující Německu aspoň takové loďstvo, jaké mu rámec versailleské smlouvy povoluje. Ale strany levicové a zejména sociální demokrati opponovali od počátku tomuto plánu, dokazující právem, že Německo nemá na takovýto luxus prostředků. Loďstvo, složené maximálně ze šesti bitevních křižníků, nemůže míti praktického významu, když jej ostatně nemělo ani velké loďstvo Tirpitzovo, odsouzené po nezdařeném pokusu u Skageraku zrezavěti v přístavech. V jarních volbách byla otázka stavby pancéřového loďstva hlavním agitačním živlem a sociální demokracie právě svým rozhodným antimilitarismem dosáhla největšího úspěchu. Proto tím trapnější bylo překvapení, když kabinet, sestavený sociálně-demokratickým kancléřem Müllerem, usnesl se uvésti v život usnesení vlády předešlé a stavbu prvního křižníku zadat. Domácí revoluce ve straně a prudká agitace, rozpoutaná komunisty, donutily parlamentní frakci i sociálně-demokratické ministry, aby konečně proti usnesení vlastní vlády vystoupili s návrhem na zastavení dalších prací na pancéřníku A. Tomu však opřela se buržoasní složka koalice, zejména lidovci, a ministr vojenství Groener nasadil všechn svůj vliv a dokonce i podporu říšského presidenta Hindenburga, aby přesvědčil demokraty a Centrum o nezbytnosti dodržení stavebního plánu. Soc. demokrati byli přehlasováni a nechali se klidně přehlasovat. Ku krizi, kterou hrozila pravice, soc. demokrati se své strany důvodu neviděli, naopak bylo zahájeno jednání o úplně oficiální účast všech stran od soc. demokratické až po lidovou na velké koaliční vládě pod heslem národního sjednocení.

V Rumunsku došlo náhle k zásadnímu obratu po demisi kabinetu Bratianova. Zápas stran byl zde sice již delší dobu vyhnán až do krajnosti, ale vládě dařilo se držeti jej v mezích zákona. Nebyla to však jen zásluha její moci, nýbrž i rozvahy vůdce zemědělské a demokratické oposice Mania, jehož umírněnost v prostředcích při vytrvalosti ve sledování cíle přinesla nyní ovoce. Liberální kabinet ocital se v rostoucích finančních nesnázích a nemohl najíti za hranicemi úvěru. Nezbylo mu konečně nežli nabídnouti regentské radě demisi, která po konsultaci bývalého ministra zahraničních věcí a nyní vyslance v Londýně Titulesca, odhodlala se k tomu, s čím dosud váhala: pověření vlády zemědělců volebním mandátem. Změna byla uvítána jak v zemi, tak v zahraničí s obecným souhlasem a Maniu slibuje provésti volby tohoto měsíce bez nejmenšího nátlaku administrativního aparátu. Zrušil již censuru a chystá se k dalekosáhlým očistným a reformním akcím ve vnitřní správě a zákonodárství.

Dr. Rudolf Procházka.

Z REVUÍ A ČASOPISŮ.

PRÁVNÍ POTÍŽE S POSELSTVÍM PRESIDENTOVÝM.

Když se uvažovalo o tom, jak oslaviti desetileté jubileum republiky a zejména jak by je mělo oslaviti Národní shromáždění, bylo běžnou představou naší veřejnosti, že dojde k slavnostní společné schůzi N. S. a v ní že přednese president svoje poselství. Vyjádřil to — ovšem až v pozdějším stadiu diskuse, o níž chceme referovati — nejlépe Karel Jiše v Č. Slově ze 4. list. slovy, že »si nedovedeme představití nic krásnějšího a nic mohutnějšího, než kdyby byl do slavnostní společné schůze poslanců a senátorů přišel president republiky a přednesl tam svoje jubilejní poselství. Jaká to mohla být skvělá příležitost i pro hluboké zhodnocení práce minulé, i pro slavnostní příslib pracovati v budoucnosti ještě lépe a ještě dokonaleji a jaká krásná příležitost ke vzdání holdu novému samostatnému státu

i všem, kdož na jeho založení, vlastně z mrtvých vstání, mají svoje nehynoucí zásluhy«. Tato představa byla podporována i vzpomínkou na to, že takto bylo před devíti lety oslaveno první výročí samostatnosti. Avšak na počátku října se konala podle Lidových novin z 24. října společná schůze předsednictev obou sněmoven, která se vyslovila proti původnímu úmyslu konati společnou schůzi N. S. mající vyslechnouti presidentovo poselství. Na to v 42. č. V. roč. Nové Svobody z. d. 18. října uveřejnil Dr. Zdeněk *Mikyška*, zástupce sněmovního tajemníka, delší úvahu, v níž vyložil, že s takovou úpravou přednesení presidentova poselství jsou spojeny určité právní potíže. Podle něho jest sice pro presidentovy zásahy do života N. S. právní podklad v 6. odst. § 64. naší ústavy, podle něhož prezident »podává ústně nebo písemně Národnímu shromáždění zprávu o stavu republiky a doporučuje mu k úvaze opatření, která považuje za nutná a účelná«, ale prováděti toto ustanovení není možno, ježto ústavní listina jest pro mnohá ustanovení jen rámcovým zákonem potřebujícím k jejich provádění zákonů vedlejších. Úlohu takového zákona měl v tomto případě vykonati jednacím řád, ale splnil ji jen kuse, ustanoviv toliko, že jsou presidentská poselství mezi předměty, o nichž sněmovna jedná, a že a v kterých jazycích mají býti vydána tiskem. Chybí právě ustanovení, jimiž by se měla řídit sněmovna, po př. celé N. S. při schůzi spojené s přednesením presidentova poselství. Dr. *M.* chce odvoditi způsob projednávání obdobou podle opatření při jiných jednáních. Odpadá mu při tom název »poselství« nemající opory v zákonech. Jakožto projev související s úřadem presidentovým musila by jeho zpráva býti podepsána předsedou vlády, po případě resortním ministrem, jehož úřadu by se týkala, nebo i celou vládou, kdyby se dotýkala všech oborů správy. Pak by se podobal nejspíše vládnímu návrhu nebo vládnímu prohlášení. Obtíží by však dále bylo, že by se tato zpráva nesměla dostati do sporu s ustanoveními o iniciativě vládní a poslanecké, mimo něž jednacím řád jiné zákonodárné iniciativy nezná. Byl by tedy možný jen projev všeobecného rázu. Ale i potom by mohlo dojíti k povážlivým důsledkům, bylo by vždy možné podání návrhu na zahájení rozpravy, jehož přijetí i nepřijetí by bylo stejně choulostivé, poselství by bylo podrobena hlasování, zda je sněmovna schvaluje či nic. Auktor navrhuje anketu kompetentních činitelů a znalců, která by vyšetřila, jak tyto obtíže odstraniti a zda by to nešlo jinak než novelisací jednacímho řádu, jež by zbyla jako poslední cesta k odpomoci.

Článek vyvolal celou diskusi. Rozsáhle si jej vycitovaly Lidové noviny 20. října se souhlasem a připojily se k mínění, že jest třeba doplniti mezery zákonitých ustanovení o projevech presidentových, a to tím spíše, že »máme presidenta, jehož slova by měla býti Národním shromážděním rozšiřována po celé republice a nikoli umlčována formálními závadami«. Na to F. *Sádecký* v úvodníku Lidových listů z 21. října vycítil v této poznámce obvinění dnešní vlády, odmítl je poukazem na několikaleté trvání těchto závad, jež mohly odstranit již vlády předešlé, a přidal upozornění na politické nebezpečí projevu presidentova v N. S., jenž by mohl býti doprovázen demonstrativními projevy komunistů a německé oposice, ba i technickou obstrukcí, což by bylo těžkým porušením důstojnosti oslav. Podle Lidových novin z 24. října se 22. října vyskytl v parlamentních kruzích podnět k jinému řešení, aby totiž každá sněmovna konala schůzi zvláštní a v obou schůzích aby bylo poselství písemně podané přečteno. Důvěrná schůze předsednictev obou sněmoven konaná podle téže zprávy Lid. novin 23. října se vyslovila proti tomu po uvážení příslušných předpisů. Spolurozhodovalo sice to, že poslanci a senátoři nepočítajíce podle dřívějších předpokladů se schůzi 28. října slíbili svou účast na oslavách ve svých krajích, ale také byl jednomyslně sdílen názor, že bude třeba vhodně doplnit ustanovení zákona o společných schůzích N. S. a o formálním styku presidenta se zákonodárnými sbory.

Následujícího dne 24. list. uveřejnila Českosl. republika další příspěvek k diskusi, úvahu Emila *Havlika* (pseud.), drženou přísně v hranicích ústavního práva. Podle něho má § 18. jednacímho řádu o předmětech a druzích jednání vedle 1. bodu o zprávách a podnětech presidenta republiky ještě výčet ostatních předmětů, o všech má podrobné předpisy, v čem jednání o nich spočívá, toliko o bodu 1. není v jednacím řádě nic kromě normy o jazykové úpravě dotyčných tisků. Z toho soudí *H.*, že zákonodárce nechtěl pro projevy presidentovy žádného dalšího jednání, toliko sdělení projevu

s jednou každou sněmovnou a vytištění jeho. Na možnou námitku, že se § 18. začíná slovy »Sněmovna jedná 1. o zprávách a podnětech pres. rep.«, odpovídá H., že tu slovo »sněmovna« neznamená jen plenární schůzi, nýbrž také předsednictvo, kancelář atd. a »jednání« také všechny práce s poselstvím spojené i mimo plenum. H. považuje za pravděpodobné, že zákonodárce chtěl u nás uzákonit praxi vyvinutou u jiných států, že totiž se uplatňování poselství hlav států omezuje na jich sdělení.

Rovněž odmítavě se k vývodům Dr. Mikyšky postavil Dr. Patejdl v Nár. osvobození 26. října, zejména k základnímu jeho předpokladu, že ústavní ustanovení o projevech presidentových předkládaných Nár. shromáždění jest jakožto rámcový zákon neproveditelné bez zvláštního zákona prováděcího. Podle Dr. P. by pak nebylo proveditelné ani jedno z ústavních práv presidentových bez prováděcího zákona a přece se tak děje. Jen tam, kde ústava výslovně ponechává bližší provedení nějakému ustanovení zvláštnímu zákonu, je takového zákona nutně zapotřebí. Se společnou schůzí sněmoven nemusí tím méně býti žádných potíží, poněvadž nemůže jíti o žádné závazné usnesení, nýbrž jen o vyslechnutí poselství. I kdyby však byl názor předsednictev správný, mělo se pamatovati včas na doplnění jednacích řádů a vláda měla podati příslušný návrh. Ostatně pro přednesení poselství presidentova předsednictvům sněmoven není vůbec opory v ústavě.

Na nedorozumění se zakládá polemika V. Dyka s cit. čl. Havlíkovým otištěná 26. října v Nár. listech. Dyk vidí v úvaze Havlíkově snahu co možno omezovati práva parlamentu, ohražuje se proti zaměňování jednání sněmovny s jednáním předsednictev a kanceláře, považuje za jasné, že poselství má býti předneseno v parlamentě, nebo není poselstvím, a že jednání sněmovny nemůže býti omezeno na pouhé vyslechnutí. Havlík však, jak se pokusila Dykovi vysvětliti Čsl. republika v pozn. 27. října, přece také žádal přednesení poselství v sněmovním plenu, a mluvil-li o tom, že není jednacím řádem zamýšleno další jednání plenární bezprostředně formálně navazující na poselství, ukazoval též na otevřenou cestu k dalšímu formálně nespojitému jednání sněmovny o poselství na základě další iniciativy vlády nebo parlamentu.

Také Dr. Alfred Meissner v Právu lidu z. d. 4. list. odmítl mínění, že by byly nějaké potíže právního rázu s poselstvím presidentovým, byly jen politické obavy z nezajištění náležitě účasti a z případné rozpravy. Podobně jako Patejdl i on dovozuje, že pro přednesení poselství předsednictvu není vůbec žádné opory v ústavě a že prováděcího zákona jest potřebí jen pro takové ustanovení, při němž jest potřeba zvláštního zákona v ústavě přímo vytčena. Dále jsou tu nebezpečné důsledky plynoucí z toho, že ke změně jednacího řádu jest třeba prosté většiny, kdežto ke změně ústavy většiny kvalifikované. Kdyby vykonávání určitých ústavních práv mělo býti závislé na jednacím řáde, pak by mohla býti zbavena účinností tendenční změnou jednacího řádu, čili práva zaručená většinou kvalifikovanou mohla by býti fakticky znemožněna většinou prostou. M. upozorňuje dále na praxi při poselství prvním předneseném (22. pros. 1918 pozn. ref.) za platnosti prozatímní ústavy, jež vůbec neměla zmínky o podobném projevu, neměl také zmínky jednacím řád a přece N. S. poselství přikázalo zvláštnímu výboru, který vypracoval odpověď, a při poselství předneseném při prvním výročí republiky, kdy již platil zákon č. 271/19 vsunující do prozatímní ústavy právo presidentových projevů k N. S. a to slovy doslovně převzatými do ústavní listiny z r. 1920, a kdy nebylo nejmenších námitek, že by snad ustanovení o tomto právu presidentově bylo možno uplatniti jen na základě podrobnějšího předpisu jednacího řádu. Podle logiky vidoucí právní potíže v nedostatku prováděcího ustanovení v jednacím řádu by také mohlo právo presidentovo zúčastniti se schůzí vlády býti vázáno na existenci jednacího řádu pro schůze vlády, tedy na blahovůli vlády. Ustanovení § 18. jednacího řádu chce říci, že sněmovny o poselství jednají. Není-li výslovně určeno, jak jednají, může býti spor nanejvýš o tom, zda mohou jednat, nikoli však o tom, zda může býti poselství předneseno. Jednacím řád má podle M. více mezer, ale proto je předsednictvo pověřeno jej vykládati a M. ukazuje na příkladech, jak se to děje. Konečně za Rakouska také neměl jednacím řád ustanovení o tom, jak odpověděti na trůnní řeč, ba nebyla uvedena ani mezi předměty jednání a přes to docházelo k jednání a k odpovědem. Byly-li proti přednesení

poselství vážné důvody politické, měly býti sděleny a ne býti zakrývány bezpodstatným a škodlivým názorem právním.

Další účastník diskuse, Karel Jiše, nepodává v Českém slově z. d. 4. list. dalších momentů právnických, zdůrazňuje však okolnost, že právní potíže, jsou-li jaké, mohly býti hravě odstraněny rychlým projednáním změny jednacího řádu. Obavy z komunistických bouří nepokládá za oprávněné.

Diskusi uzavřelo 46. č. V. roč. Nové svobody z 8. list. Dr. Mikyška v něm ocitoval nejdůležitější místa z výkladů Em. Havlíka a Dr. Meissnera jako doklad pro své tvrzení, že přece jenom jisté právní potíže tu jsou, a redaktor listu Rostislav Kocourek poznamenal, že bylo věcí právníků jako politiků, aby eventuelní potíže odstranili. Projevuje naději, že příští zprávu presidentovu uslyšíme po provedené diskusi v parlamentě a to že jest věc, o níž šlo Nové svobodě.

Jak viděti z tohoto přehledu, byly v diskusi probrány všechny důležité okolnosti a důvody, další pokračování není možno slovem, ale skutkem. Jest však nutno konstatovati, že žádná strana nevystoupila dosud s jediným činem, který může rozhodnouti, s iniciativou parlamentní. *Ktk.*

NUTNOST NOVELISOVAT JAZYKOVÉ PŘEDPISY.

O nutnosti novelisovat jazykové předpisy napsal stručnou úvahu Dr. Zdeněk Peška do revue Naše Doba (roč. XXXVI. sešit 2.). Jazykové právo bylo v Československu upraveno mírovými smlouvami, ústavní listinou a ústavním jazykovým zákonem z r. 1920 a vládním prováděcím nařízením k tomuto zákonu z r. 1926. Spornou jest otázka, zdali ti, kdož nejsou československými státními občany, mohou v jednání s československými úřady a soudy užívati jediné jazyka státního či i některého minoritního jazyka. Kontroverse mezi oběma nejvyššími soudy republiky a mezi teoretickými právníky o jazykových právech cizinců byla způsobena na první pohled dvojsmyslným zněním § 2. jazykového zákona, který zní: »O národních a jazykových menšinách (hl. 1. smlouvy St. germainské) platí tato ustanovení: Soudy, úřady a orgány republiky, jichž působnost vztahuje se na okres soudní, v němž podle posledního soupisu lidu obývá aspoň 20% státních občanů téhož, však jiného jazyka než československého, jsou ve všech věcech, jichž vyřízení náleží jim na základě toho, že působnost jich vztahuje se na tento okres, povinny přijímati od příslušníků jazyka této menšiny podání v témže jazyku a vydati vyřízení těchto podání nejen v jazyku československém, nýbrž i v jazyku podání...«. Při výkladu zákona, praví Dr. Peška, jest pravidelně přísně respektována zásada, že kde jest užito jiného — třeba podobného — slova, nebo jiného — i obdobného — obratu, třeba zkoumati, nejde-li i o jiný smysl. Proto i tu třeba předpokládati, že slova »okres, v němž obývá 20% státních občanů« a slova »od příslušníků jazyka této menšiny« kryjí dvojí různý smysl, že totiž druhý pojem nezahrnuje jediné státní občanství, nýbrž i jiné osoby, které státní občanství nemají. Tomuto stanovisku pak třeba dáti přednost před hlediskem, které by oba pojmy stotožňovalo, když se vezme zřetel k ustanovení občanského zákoníka, který stanoví v § 33, že cizincům náleží rovná občanská práva a povinnosti s občany státními, pokud se nevyžaduje k nim zvláště státní občanství. Je to ostatně všeobecně přijatá a logická zásada mezinárodního práva, která by platila, i kdyby v psaném zákonu nebyla vtělena. Bylo by tedy třeba zvláštního ustanovení, které by cizincům *odnímalo* stejná práva se státními občany, t. j. užívání minoritního jazyka.

Takový zákaz však zákonodárce do jazykového zákona nejen nepojal, nýbrž výslovně nechtěl pojeti. Ono omezení není ani implicitě obsaženo v tom, že § 2. jazykového zákona výslovně cituje mírovou smlouvu, neboť celý § 2. není nijak doslovným opisem onoho ustanovení mírové smlouvy, an velmi značně rozšiřuje oprávnění tam žádaná. Poukaz na mírovou smlouvu byl pojat do zákona jen aby se ukázalo, zejména cizině, že ona ustanovení byla přijata, aby jimi byla provedena ustanovení mírových smluv. Nad to v *originále* znění mírové smlouvy není tak zcela nepochybné, jako v českém, ne zcela přesném oficiálním překladu. Užívá sic obratu »ressortissants tcheco-slovaque« ve smyslu

státního občanství (čl. 3., 4.), jinde však užívá pro státní občanství obratu »La nationalité tchécoslovaque«. Slovo »ressortissant« však pravým významem neznačí »státní občan«, nýbrž *příslušník*, a to *osoba nebo věc příslušná do jurisdikce nějakého soudu nebo úřadu*«. Mohl by tedy obrat čl. 7., jednajícího o právu jazykovém, jenž praví »... des facilités appropriées seront donnés an ressortissants tchécoslovaques de langue autre que le tchèque pour l'usage de leur langue...« sám o sobě značiti nejen osoby státní příslušnosti (t. j. občanství) československé, ale i osoby spadající vůbec pod jurisdikci československých úřadů, t. j. i pouhé obyvatele státu, na př. i v cizině meškající osoby. Tato jistá pochybnost v jednoznačném výkladu čl. 7. této smlouvy jest zvyšována, přihlédneme-li k tomu, že smlouva z téhož dne, 10. září, s Rakouskem — i naším státem ratifikovaná — mluví ve čl. 57. o závazcích našeho státu zcela jinými slovy, totiž o ochraně obyvatel: »... les intérêts des *habitants* qui diffèrent de la majorité de la population par la race, la langue ou la religion«.

Tak podle Dr. Pešky celkem výklad zákona přivádí ku přesvědčení, že užívati menšinových jazyků před soudy, úřady atd. náleží i cizím státním příslušníkům. S hlediska účelnosti v uspořádání státní správy nemůže býti proti přiznání jazykového oprávnění cizincům námitek. Zásadně má platiti úplná jazyková svoboda: každý obywatel státu se má dorozumívati se státními orgány ve svém mateřském jazyku. Tato zásada ovšem nemůže býti naprosto a nekompromisně provedena, neboť by příliš zatížila jak požadavky, které by bylo třeba klásti na úředníky, tak úřadování samotné by se stalo dosti těžkopádným. Proto jest třeba vymeziti úřady, u kterých je možno projednávat v jazycích užívaných menším dílem obyvatelstva. Je-li však určitý orgán zařízen na úřadování v menšinovém jazyku, ... není důvodu, proč by mělo býti vylučováno několik — beztak ne vždy příliš četných — podání cizinců, jsou-li sepsány v jazyku, na který je onen orgán zařízen. I důvody mezinárodního rázu svědčí pro takovou úpravu.

»Novelisaci«, končí Dr. Peška, »bylo by nutno provésti prostým dodatkem k druhému odstavci § 2. jazykového zákona asi tohoto znění: »Za příslušníky jazyka některé menšiny považují se i cizí státní příslušníci«. Bylo by však třeba doplniti i procesní předpisy jazykového nařízení ... jasným a přesným předpisem, že dohlédací úřad zjistí, v jakém rozsahu bylo porušeno jazykové právo strany, zruší rozhodnutí žalovaného orgánu a nařídí jemu vydati nové vyřízení, věcně i formálně vyhovující jazykovým předpisům, po případě i, že, bylo-li zatím pokračováno v řízení, jest třeba úplně nebo z části řízení opakovati«.

Ak.

DNEŠNÍ STAV MARXISMU.

Pod tímto názvem uveřejňuje *Current History* ve svém říjnovém čísle studie Thomase Nixona Carvera, profesora národního hospodářství v Harvardu, Harolda J. Laskiho, prof. národního hospodářství na universitě v Londýně a Morrise Hillquita, advokáta v New Yorku, význačného člena socialistické strany v Americe.

T. N. Carver vidí základní omyl marxismu v tom, že celá Marxova doktrina, vyjímaje hospodářský výklad historie, vychází z falešné premisy, že totiž kapitál je neproduktivní, že je pouze ziskový, hrabivý. Ona teorie hospodářského výkladu dějin je neutrální, nemá nic společného se socialismem, k němuž může vésti právě tak dobře, jako k individualismu. Má se jí pouze připravit půda k hlavnímu Marxovu argumentu, že totiž žádná moc nemůže zastavit postup hospodářských zájmů lidu, který nakonec zvrátí kapitalistický řád a zřídí socialistický nebo komunistický stát.

Tento důsledek je naprosto pochopitelný, jakmile je Marx přesvědčen o tom, že soukromý kapitál je pouze prostředkem k vydírání a zotročování a nikoliv prostředkem k výrobě a službě lidstvu. Potom ovšem nezbytně kapitál obohacuje bohaté a ochuzuje chudé; je to prostředek, kterým se pouze odnímá blahobyť jiným ve prospěch jednoho, místo aby se jím obecný blahobyť (a tudíž i blahobyť každého jednotlivce) zvětšoval.

Avšak je tu zajímavý fakt, že právě v kapitalistických zemích je všeobecný blahobyt větší, než jinde. A tu Marxovi žáci, nemohouce přehlížeti toto faktum, připouštějí, že může být blahobyt — aspoň dočasně — rozptýlen, rozvrstven, že však nicméně stejně tu platí zákon o jeho soustředění. A ukazují na velkoryse organisovaný průmysl jako na příklad soustředěného řízení. Ale soustředěné řízení a soustředěné vlastnictví jsou dvě různé věci, a Marx mluví jen o vlastnictví. Ani socialismus se nevyhne soustředěnému řízení, které zase nijak nevylučuje individuálního vlastnictví.

Vyvrcholením Marxovy teorie o vylučně loupeživé povaze kapitálu je jeho teorie o nadhodnotě. Příjmy kapitalistovy, t. j. úroky z kapitálu, důchody z pozemků a pod., pohlcují všechnu nadhodnotu, a dělník zůstává chudý. Ale oblíbený kinoherec, zápasník nebo autor také zbohatne, a nemá ani pozemků ani kapitálu.

Jiná z Marxových teorií tvrdí, že nízké mzdy dělníků znamenají malou kupní mohoucnost těchto tříd a vedou nutně k nadprodukcii. To nemůže být důvodem pro vysoké mzdy. Jsou-li mzdy nízké jen proto, že kapitalisté jsou lakomí (není-li příčinou malá produkce), pak ovšem dělníci mohou kupovat málo, ale tím více mohou kupovat boháči — a výslední kupní síla je stejná. Kupní mohoucnost může se zvýšit jen zvýšením u všech tříd.

Říkáme-li, že kapitál je produktivní, nechceme říci, že stačí jen kapitál, bez půdy a bez práce. Ale kapitál je znamenitou pomocí, a každý průmysl na příklad, který má hodně kapitálu, je produktivnější, než průmysl chudý.

Kdyby Marxova charakteristika kapitálu byla správná, musilo by být nejméně kapitálu v zemích nejbohatších, v zemích s nejvyššími mzdami, a země s malými mzdami by byly nejkapitalističtější. Ale skutečnost je právě opačná a dělníci se hrnou právě do zemí, kde je hodně kapitálu.

Kapitál je tedy nutný pro rozvoj průmyslu a je nutný také k tomu, aby spojoval práci vykonanou v různých dobách. Stroj vznikl prací jednoho dělníka, druhý dělník na něm později pracuje: práci obou spojuje kapitál, který stroj koupí a druhého dělníka najme. Každý řemeslník, který si kupuje nástroje, je vlastně kapitalista vzhledem k sobě.

Říkáme-li, že kapitál je prospěšný, neříkáme tím, že nemůže být škodlivý. Ale i práce je někdy právě tak loupeživá, jako kapitál. Každé moci, fysické, duševní nebo finanční, může být zneužito. A v tom je reforma: zamezit zneužití a pobádati k užívání takovému, z něhož by měli prospěch všichni.

Produktivnost kapitálu užitého vhodným způsobem, je dokázána a tím je dokázáno, že Marx vyšel z chybné premisy, a že celé jeho učení, třebaže logicky stavěné, nemůže být než chybné.

H. J. *Laski* rozebírá cenu a nedostatky marxistické filosofie. Marx je velmi často chválen nebo haněn, ale málokdy se mu rozumí. Většinou se rozebírají vedlejší, podružné jeho teorie, hlavní jádro jeho učení se přehlíží. S dnešního stanoviska je marxismus hlavně filosofii dějin a předpovědí sociálního vývoje. A na druhém místě je to sociální taktika.

Marxova filosofie dějin je jednoduchá: jejím základem je teorie, že hlavním činitelem při všech sociálních změnách je výrobní system určité společnosti v určité době. Z toho tedy plyne, že ti, kdož mají vliv na výrobní system, mají ve společnosti největší váhu. Oni vlastně vládou společností. Každá společnost je rozdělena ve dva tábory: na jedné straně jsou ti, kdož mají v rukou prostředky k výrobě, na druhé straně ti, kdo nemají nic jiného než svou práci, kterou prodávají. Kdežto zájem prvních je dostati práci co nejlacinější, snaží se druzí prodati svou práci co možno nejdražze. Tento spor může být urovnán jen zrušením první třídy, to jest socialisací výrobních prostředků.

Podle Marxe produkuje práce víc než kolik dostává. Je tedy práce vykořisťována, protože dostává jen cenu, kterou může docílit na trhu, kdežto to co je nad tuto cenu připadá majitelům výrobních prostředků. Stále rostoucí moc solidarity práce nesnese, aby se udržel kapitalistický režim.

Není možno popřít, že Marx má pravdu tvrdí-li, že vlastní politickou mocí je moc hospodářská, právě tak jako správně ukazuje na protichůdné zájmy vlastníků výrobních prostředků a těch, kdo prodávají svou práci. Závěry jeho teorie o nadhodnotě jsou do značné míry správné, i když by tato teorie byla chybná.

Nutno tedy uznati, že některé výsledky Marxova učení jsou nesporné: vyloučení mas z vlastnictví výrobních prostředků znamená nutně jejich ochuzení; vláda kapitálu nad těmi, jichž potřebuje, je taková, že se nesrovnává s demokratickými zásadami a vede nutně ke konfliktům. Mimo to znamená kapitalismus stále nebezpečí války svou snahou po ovládnutí zahraničních trhů, po kontrole surovin a po ochraně svých posic doma ochrannými cly.

Ale filosofie Marxova má též své slabiny. Ve svém pojetí dějin si málo všímá ostatních faktorů nehospodářských: náboženství, rasové příslušnosti, národnosti. Podle Marxe by měl anglický dělník cítiti větší příbuznost s americkým dělníkem než s anglickým kapitalistou — ve skutečnosti však tomu tak není.

Marxova revoluční taktika je pro moderní dobu velmi pochybná. Má-li mít revoluce úspěch, potřebuje tři věci: revolučního třídního uvědomění, silné komunistické strany a schopných vůdců. Taková situace je snad možná jedině po neúspěšné válce, jak tomu bylo na př. v Rusku roku 1927. A i potom není záruky, že revoluční strana, která dosáhla vítězství, dosáhne Marxem vytčeného cíle a že si moc udrží.

Ani Marx ani Lenin nemyslí na to, že revoluční režim, pracující nenávistí a strachem, sotva může být zdravým základem pro společnost, která by se měla vyznačovat bratrstvím: důvody jsou právě takové jako ony, které vedly Marxe k tvrzení, že nemůže být společného zájmu v dnešní společnosti.

Podle Marxe je násilný konflikt logickým následkem dějin a je věcí ideálního práva, aby své právo dokázalo svou mocí. Ale tu by bylo možno uvést stejný argument pro revoluci fašistickou a znamenalo by to uznání filosofie násilí.

Na druhé straně se nemůže tvrditi, že by nebylo možno dosáhnouti sociální spravedlnosti normální cestou hlasovacím lístkem. I Marx to uznává pro Anglii, Ameriku a Holandsko. Takový převrat jde ovšem pomalu a naráží na odpor druhých tříd: ale i v Rusku za proletářské diktatury děje se přeměna jen zvolna. Pokusem o přeměnu cestou ústavní nemůže se nic ztratit, kdežto svévolné opuštění ústavnosti může znamenati ztrátu velikou.

Marxova filosofie tvrdí, že je revoluce nutná v zájmu sociální spravedlnosti. Marx má sice pravdu v tom, že je nutna sociální kontrola výrobních prostředků, má-li být dosaženo sociální spravedlnosti, ale nemá pravdu věří-li, že revoluce nutně a automaticky vede k spravedlivé sociální kontrole.

Nesmí se zapomenout konečně, že i proletářská diktatura je také jen diktatura a že žádná diktatura nemůže vyhovovati všem, nebyla-li vyvolána svobodným přáním všech.

Ale žádná společnost nemůže nechati bez povšimnutí základních pravd marxismu. Žádný stát nemůže se vyhnouti konfliktu, jestliže výrobní prostředky v něm jsou hříčkou v ruce zisťných jednotlivců, jestliže v něm není sociální a politické rovnosti. Stejně nesmíme zavíratí oči před faktem, že žádná třída nikdy se dobrovolně neztekne své moci, že moc marxismu leží hlavně v okolnosti, že se obrací k lidem, kteří vidí sílu jeho tvrzení, a že je to vyznání víry těch, kteří jsou hospodářsky utlačováni. Marxismus se všemi svými bludy odpovídá jakýmsi základním citům srdce prostého člověka.

Není správné odpovídati Marxovi, že jíti jeho cestou je omyl; spíše nutno dokázati, že je možná jiná a snadnější cesta k těmž cíli.

M. Hillquit si všímá hlavně vývojové stránky marxismu. Marxismus je základem socialismu, ale socialismus a marxismus není totéž. Marx první přenesl socialismus (který vlastně již tu byl od Platona ve filosofii a od Krista v náboženství) ze sféry filosofického uvažování do politické praxe. Marx nepovažuje socialismus za stejně možný ve všech dobách, nýbrž vidí v něm nutnou fázi vývoje společnosti, které však musí nutně předcházeti fáze kapitalistická.

Marxova filosofie neustrnula, nýbrž prodělala značný vývoj, takže dnešní marxismus není týž, jako v r. 1848. Všimněme si hlavních zásad komunistického manifestu z r. 1848: Vývoj lidské společnosti závisí na organizaci výrobního systému, a ten je v dnešní době kapitalistický. Následek jeho je rozdělení společnosti na dvě třídy: na vlastníky výrobních prostředků, kapitalisty, a na proletáře,

kteří nemají nic jiného, než svou práci. Mezi oběma třídami jsou nutně stálé konflikty. Postup kapitalismu a jeho hromadění přispívá samočinně k organisování proletariátu a vede k politickému hnutí socialistickému. V dřívějších třídních bojích znamenalo vítězství jedné třídy porobení druhé; vítězství dělníků bude znamenati osvobození celého světa, neboť soukromé vlastnictví výrobních prostředků bude zrušeno a tím přestanou třídní rozdíly a příčiny všech třídních bojů.

Marx nevěřil, že by násilná sociální revoluce byla s to, aby zavedla nový sociální nebo hospodářský system, třebaže v době prohlášení komunistického manifestu se zdálo, že je to jediný možný prostředek. Nebylo totiž vlastně všeobecného hlasovacího práva a nebylo, vyjma v Anglii, parlamentní vlády. Ale Marx se liší od anarchistů tím, že tvrdí, že žádný system nemůže být zničen, pokud se nevyžije a pokud nevyčerpá všechny možnosti svého vývoje. Jeho filosofie je vývojová a je přesvědčen, že socialismus zvítězí tím, že bude přesvědčením většiny. Proto připisuje násilné revoluci pouze úlohu »porodní babičky při porodu staré společnosti, těhotné novými řády«.

Ale v posledních 50—60 letech se poměry změnila a Marx byl mezi prvními, kdo připouštěli možnost klidného vývoje v zemích s politickou demokracií. Nekrvavé politické revoluce posledních deseti let v zemích Německa a Rakousko-Uherska, socialistické vlády v celé řadě států jsou toho dokladem.

A ještě v jednom bodě bylo nutno změnit Marxův program. Původně počítal Marx jen s průmyslovými dělníky a doufal, že vývojem poměrů a vzrůstem kapitalismu bude jich tolik, že budou tvořiti většinu. To se nestalo, dnes mají tito dělníci nejvýš 30—40% z celkového počtu voličů. Zato vznikla nová třída »střední stav«
úředníků a zaměstnanců. Socialismus dnes hledá pomoc u tohoto středního stavu a hlavně mezi zemědělským lidem; a to ovšem vede k značnému rozšíření původního socialistického programu. Přesto však zůstává dělnictvo hlavní oporou socialistického hnutí a Marxova filosofie jeho hlavním základem, třebaže, jako každá filosofie, podléhá změnám a je různě vykládána pod tlakem různých okolností časových i místních.

Zvlášť prudký spor o marxismus vyvolali ruští bolševici, kteří prohlašují, že jen oni zachovávají čisté učení Marxovo; a není to nic divného uvážíme-li, že průmysl v Rusku roku 1917 sotva byl na tom stupni, na jakém byl průmysl na západě v roce 1848.

Západní sociální demokracie neuznávají bolševické revoluce ani sovětské vlády. Podle nich jsou podmínky socialistické revoluce tyto: Vysoce vyvinutý a organisovaný kapitalistický řád, který ovládá hospodářský život státu; mohutná třída dělnická, hospodářsky i politicky dobře vychovaná, která by mohla převzít vedení průmyslové výroby; uvědomělý a třídní boj mezi třídou vládnoucí a dělnickou. Ani jedna z těchto podmínek nebyla v Rusku v roce 1917. Bolševická revoluce byla tam výsledkem neblahé války a úplného hospodářského shroucení země. Bolševici, kteří jediní ze všeho obyvatelstva měli nějaký politický program, zmocnili se vlády, a jako přívrženci Marxovi snažili se zařídit stát přísně podle jeho učení. Avšak socialistický režim není možný v zemi zemědělské. Bylo nutno na jedné straně přibrati zemědělce, na druhé straně však přísně odstraniti z vlády všechny nebolševiky, aby mohla být vláda bolševiků (menšiny) udržena. Odtud nemožně komplikovaná ústava sovětů.

A hospodářský režim sovětského Ruska je pokud možno ještě méně socialistický, než politický. 80—90% obyvatelstva jsou soukromí vlastníci půdy; teorie, že stát je jediným vlastníkem půdy, zůstala jen na papíře. V průmyslu a obchodu jsou jednak soukromí podnikatelé, jednak zahraniční podniky a podniky státní. Nově vyhlášený »nový hospodářský program«
není nic jiného než návrat k soukromému kapitalismu. Ukázal tedy pokus Ruska, že socialistický řád není možný v zemi, kde je průmysl na nízkém stupni.

Právě tak jako Amerika dokázala, že ani vysoce vyvinutý průmysl nevede sám sebou k hnutí socialistickému bez úmyslného a činného zásahu dělnických vrstev. Přesto, že Amerika skvěle vyplnila všechny podmínky, které Marx uváděl jako nezbytný předpoklad socialistického hnutí, přesto je toto hnutí v Americe slabší, než v mnohých jiných zemích, v nichž není průmysl tak vyvinut. Příčiny toho možno hledati v poměrně mladém státě, v dobrých životních podmínkách dělnictva,

v malém jeho třídním uvědomění a v nevyvinuté organizaci, způsobené hlavně růzností rasovou, atd. Všechno to se zlepší dalším vývojem, právě tak jako se mohou zlepšit podmínky pro socialistický stát v Rusku, ale tento vývoj je možno sice uspišiti vědomým úsilím, nikoliv však násilně vynutiti.

FBS.

NÁBOŽENSKÁ POLITIKA FRANCIE.

V poslední době rozvítila politický život Francie opět náboženská otázka. Podnětem byl boj, který svedli radikálové s umírněnými o články 70. a 71. finančního zákona. V *L'Europe nouvelle* z 10. XI. podává René Gillouin rozbor celé otázky.

Článek 70. vrací t. zv. »spolkům kultu« jmění rozpuštěných církevních celků. Podle zákona z r. 1905 o rozluce církve a státu mělo totiž toto církevní jmění býti do roka předáno laickým spolkům kultu. Avšak papež Pius X. zakázal tvoření těchto spolků, poněvadž byl mylně informován a myslil, že jde jen o zbavení kněžstva jeho výsad a že tyto spolky nebudou dbáti církevní hierarchie. Tak zůstávalo církevní jmění několika set milionů nepoužito. Když však poválečné poměry přinesly uklidnění a když bylo znovuzřízeno velvyslanectví u Vatikánu, počalo se vyjednávat i s Pius X. povolil tvoření diecesních spolků kultu. Některé se skutečně utvořily a předávaly se jim článkem 70. finančního zákona bývalé církevní jmění, je to zcela v intencích zákona z r. 1905. Rozčilení, které vzniklo lze vysvětliti jen krajní dráždivostí levých při všem, co se týká Říma a tím, že veřejné mínění nevědělo o několikaletém jednání o této věci. Článek 70. sám znamená vlastně vítězství laického stanoviska a určitou kapitulaci církve, jež odvolává zákaz Pia X.

Poněkud jinak je tomu při článku 71., který povoluje sídla, noviciáty a útulky misionářským řádům. Je to ovšem také otázka staršího data. Navrhoval to už r. 1923 Barrès, ale sněmovna kartelu levých nemohla ovšem schváliti návrh katolického poslance. Ochota se projevila, až když komise universitních profesorů (mezi nimi protestant Dumas a žid Lévy Brühl) uznala v zájmu Francie nutnost obnovování misionářských řádů. Hlavně však rozhodlo o věci stanovisko Vatikánu k Svazu národů. Vatikán spočátku ignoroval Svaz národů jako protestantský a zednářský padělek bývalého »Křesťanstva«, avšak za Pia XI. obrátil a jal se schvalovati ženevskou politiku pacifismu, internacionalismu a humanitarismu. Vatikánská politika octla se tak na stejné linii s politikou Briandovou: schvalovala Locarno, pracovala pro německo-francouzské sblížení, ve vnitřní politice Francie pak odsoudila nacionalismus a royalismus Maurrasovy skupiny Action Française. Jestliže tuto politiku Vatikánu neschvalovali francouzští světští kněží, hájící většinou ideologie Action Française, tím větší opory nacházela u řeholníků, zvláště u jesuitů. Tak skvělé služby musily být ovšem nějak odměněny; snad se o odměnu dokonce žádalo. Článek 71. měl býti asi první zálohou na tuto odměnu.

Věc má ovšem četné háčky. Demokratická Francie se především právem diví, že znovuzavedení misionářských řádů má se provésti pouhým vládním nařízením. Obává se také důvodně, že nejasná stylisace článku 71. umožní zřizování jiných řádů, které se za tím účelem prohlásí za misionářské. Gillouin soudí, že by nebylo důstojné ani Francie ani církve, aby se vážný problém řešil takovou pokoutní cestou.

Při tom připomíná zajímavou skutečnost. Návrh dnešní vlády se vztahuje na třináct řádů, ale ostatních sto mužských a čtyři sta ženských řádů, jež nemají povolení k pobytu, je již od války protizákonně ve Francii.

Gillouin soudí, že toto provisorní suspendování zákona o řádech, jež si vynutila národní svornost a sbratření ve válce, nemůže trvati věčně, a že je na čase, aby se tato otázka řešila řádnou zákonnou cestou, při čemž by se přihlíželo k novým okolnostem a k novému duchu doby.

Gillouin souhlasí s odporem radikálů proti článku 71. Tvrdí, že vyvěrá ze správné zásady práv a povinností státu vůči církvi a jejím řádům. Podle něho totiž žádný stát nemůže nechat církvi úplnou

volnost proto, že ctížádost církve je neobmezená a že nejde za ničím menším, než za přímou svrchovanou vládou nad světem duchovním a nepřímou svrchovanou vládou nad mocí světskou. Zejména nemůže však stát nechati bez dozoru církevní rady, poněvadž jsou to spolky zcela zvláštního druhu, spojené zvláště mocnými svazky mezi sebou navzájem i se svým nejvyšším ústředím v Římě. Gillouin lituje, že třetí republika nedovedla zaujmouti vždy správné stanovisko k řádům, jako to činil starý královský režim, který se k nim choval se stálou pevností. Vlády pravice přávaly »vládě farářů«, kterou francouzský lid ve své většině zavrhuje, vlády levice opět vyhlašovaly jí válku, která často skončila zcela opačným výsledkem, než jak byla myšlena. Waldeck Rousseau, nástupce velikých právníků starého režimu, dal r. 1905 odhlasovati zákon o řádech, který byl jen rozšířením královského zákona z r. 1825. Combes přeměnil tento zákon dohlédací v zákon vypuzovací a nemotornostmi a neporozuměním se dospělo až k přerušení styků s Vatikánem. Francouzská církev byla sice zbavena některých hmotných výhod, ale získala za to svobodu, byla posílena zkouškou a zjedнала si sympatie všech, kterým se zdálo, že je pronásledována. Dovedla toho všeho využití s velikým talentem a podporována okolnostmi dobyla si dnešní své silné posice, která daleko přesahuje hranice, jež jí určil zákon z r. 1905.

Gillouin uzavírá: Je nutno upravití znovu zákonem francouzskou náboženskou otázku, sjednati nový konkordát, který by přesně stanovil hranice moci světské a duchovní a dáti řádům nový statut, jenž by dbal spravedlivě práv státu i církve, prokázaných služeb i národního zájmu. *Dr. K. Jk.*

LITERATURA.

DR. EDVARD BENEŠ: SVĚTOVÁ VÁLKA A NAŠE REVOLUCE. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa. Vydalo nakladatelství »Orbis« a »Čin« v Praze 1927. Dva díly, stran 537 a 612, vázané za Kč 140.—

V předmluvě ke své »Světové revoluci« napsal T. G. Masaryk: »Velmi bohatý a téměř úplný archiv má Dr. Beneš; z něho bude vyvážena historie zahraničního odboje velmi podrobná a právě detaily zajímavá«. Dostává se nám jí v tomto díle, jež doplňuje knihu Masarykovu tvořic s ní nerozlučný celek. Bylo by zajímavo srovnávatí podrobně obě díla jak pokud jde o charakteristiku jejich autorů, tak i pokud jde o jejich stanovisko k palčivým otázkám dneška, jimž věnují v rámci historického líčení pozornost, a odvoditi z nich důsledky pro všecken život osvobozeného národa a další vývoj svobodného státu, o něž se tolik zasloužili. Než to se vymyká z rámce našeho stručného referátu.

Práce Benešova, která chce především správně vyložiti a dokumentárně ověřiti fakta a tak hledati jediné a výhradně pravdu, zabírá celé období válečné od r. 1914 do konce r. 1918, do návratu presidenta Masaryka do osvobozené vlasti. Bohatá látka rozvržena je do dvaceti kapitol: Moje příprava k válce a revoluci; první začátky našeho spiklenectví; vznik a organizace »Maffie«; moje druhá cesta do Švýcarska, poslední schůze »Maffie«, útek do ciziny; Paříž a Londýn střediskem naší akce revoluční, propagační činnost za revoluce; naše revoluční akce zajatecké a vojenské; mírová ofensiva centrálních mocností, nota spojenců presidentu Wilsonovi a otázka československá; Itálie ve světové válce a Československo, vstup Spojených států do války, Rusko a naše osvobozená akce, ruská revoluce; zřízení československého národního vojska ve Francii, jednání o československou armádu v Itálii; pokusy o sjednání nerozhodného míru, jednání spojenců o separátní mír s Rakouskem-Uherskem; nové záruky našeho vítězství, vybudování našich vojsk ve Francii a Itálii, jejich vojenská činnost; vítězství politiky sebeurčení národů v politice a diplomacii spojenecké; jednání se spojenci o přepravu naší armády z Ruska do Francie a o naše politické uznání, uznání Francie; o uznání Velké Británie, britská deklarace z 9. srpna 1918, uznání japonské; prohlášení československé samostatnosti, první rada československá; splnutí zahraniční revoluce s politickým odbojem domácím, rozklad Rakousko-Uherska a převrat v Praze; Československo podpisuje podmínky příměří, první diplomatické boje o naše